

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Назва освітнього компоненту <i>Нормативний/вибірковий</i>	Історична граматики української мови обов'язковий
Ступінь освіти Бакалавр/магістр/доктор філософії Освітня програма	Бакалавр 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) 014.01 Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська))
Рік викладання/ Семестр/ Курс (рік навчання)	2021-2022 / V семестр / III курс
Викладач	Сіроштан Т. В.
Профайл викладача	http://filolog.mdpu.org.ua/sklad-dekanatu-filologichnogo-fakul/kafedra-ukrayinskoyi-movi/sklad-kafedri-

	ukrayinskoyi-movi/siroshtan-tetyana-vasylivna/
Контактний тел.	097 544 02 42
E-mail:	tanyasiroshtan@ukr.net
Сторінка освітнього компоненту на сайті центру освітніх дистанційних технологій МДПУ ім. Б. Хмельницького	http://www.dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=1214
Консультації	<i>Очні консультації: щочетверга об 11.00 Онлайн-консультації: через систему ЦОДТ МДПУ ім. Б. Хмельницького.</i>

1. АНОТАЦІЯ

У системі підготовки висококваліфікованого вчителя-словесника одне з важливих місць посідає цикл історико-лінгвістичних дисциплін, об'єднаних загальною назвою «Історія української мови».

Курс історичної граматики української мови є навчальною дисципліною, яка вивчає історію української мови на всіх її рівнях: фонетичному, графічному, граматичному, – й у всіх формах її функціонування. Історична граматика потрібна для оволодіння і знання лексики старої української мови, її граматичних форм, читання текстів давніх українських рукописів і стародруків. Ця навчальна дисципліна висвітлює витoki, формування і розвиток української мови в її писемній формі від давнини до наших часів.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Мета курсу – дати студентам глибокі знання з історії розвитку звукової системи, граматичної будови та словникового складу української мови від найдавніших часів до наших днів, підготувати їх до вивчення курсу історії української літературної мови.

Завдання курсу:

а) ознайомитися з суттю внутрішніх факторів розвитку мови: прагнення до симетричності і подолання закладених у ній суперечностей, спонтанні зміни в артикуляції звуків, асиміляція, дисиміляція тощо;

б) обґрунтувати мовні факти, процеси та закономірності розвитку сучасної української мови, проникнути в їх суть;

б) навчити студентів орієнтуватися в зовнішніх факторах (міжмовні контакти, вплив субстрату, мовна економія, суспільні, історико-культурні умови життя народу), які зумовлюють розвиток мови, зміни в її структурі;

в) навчити студентів визначати безпосередні причини, що викликали фонетичні, граматичні та інші зміни конкретних словоформ, розрізнявати загальні закономірності розвитку й перебудови мовної системи;

г) навчити студентів свідомо сприймати й аналізувати будь-яке мовне явище в його минулому й на сучасному етапі;

г) навчити студентів практично застосовувати знання з історичної граматики при викладанні сучасної української мови в школах різного типу.

3. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ОПАНУВАННЯ ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

1. Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі філологічної освіти, що передбачає застосування певних теорій та методів мовознавчої та літературознавчої, а також педагогічної наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

2. Фахові компетентності:

ФК 2 Здатність використовувати науковий апарат для засвоєння теоретичних основ української мови та літератури, методик викладання української мови та літератури

ФК 11 Здатність вільно володіти українською мовою, адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової і міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 3. Знає основні функції й закони розвитку мови як суспільного явища, різнорівневу (системну) організацію української мови та її норми, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності.

ПРН 13. Уміє працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології.

ПРН 14. Володіє комунікативною мовленнєвою компетентністю з української мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти), здатний вдосконалювати та підвищувати власний компетентнісний рівень.

5. ОБСЯГ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Вид заняття	лекції	практичні заняття	самостійна робота
Кількість годин	28	12	80

6. ПОЛІТИКА

Політика академічної поведінки та етики:

- Не пропускати та не запізнюватися на заняття за розкладом;
- Вчасно виконувати завдання семінарів та питань самостійної роботи;
- Вчасно та самостійно виконувати періодичні контрольні завдання

7. СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

7.1 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ЗАГАЛЬНА)

Кількість годин	Тема	Форма діяльності (заняття, кількість годин)	Література	Завдання	Вага оцінки	Термін виконання
БЛОК 1.						
ІСТОРИЧНА ФОНЕТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ						
7	Тема 1. Вступ. Історична грамати́ка як наука	Лекція (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
9	Тема 2. Фонологічна система праслов'янської мови	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
7	Тема 3. Фонетична система протоукраїнської мови	Лекція (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
9	Тема 4. Фонетична система староукраїнської мови	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
9	Тема 5. Звукові зміни середньоукраїнської мови	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)

						контроль)
БЛОК 2.						
ІСТОРИЧНА МОРФОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ						
7	Тема 6. Загальна характеристика морфологічної будови давньоруськоукраїнської мови. Іменник	Лекція (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
9	Тема 7. Займенник	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
9	Тема 8. Прикметник	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
7	Тема 9. Числівник	Лекція (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
9	Тема 10. Дієслово	Лекція (2 год.) Практичне заняття (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)

7	Тема 11. Прислівник	Лекція (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
7	Тема 12. Службові слова. Вигуки	Лекція (2 год.) Самостійна робота (5 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
БЛОК 3. ІСТОРИЧНИЙ СИНТАКСИС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ						
12	Тема 13. Синтаксис. Просте речення	Лекція (2 год.) Самостійна робота (10 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
12	Тема 14. Розвиток складного речення	Лекція (2 год.) Самостійна робота (10 год.)	1-8			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)

7. 2 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ЛЕКЦІЙНИЙ БЛОК)

Тема лекції	Зміст лекції
Тема 1. Вступ. Історична граматики як наукова і навчальна дисципліна	<p style="text-align: center;"><i>1. Історична граматики української мови як наукова дисципліна, її предмет і завдання. Зв'язок історичної граматики з іншими науковими дисциплінами.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>2. Основні джерела історичного вивчення української мови (свідчення</i></p>

	<p><i>споріднених мов, лексичні запозичення в українську мову і з мови української до інших, дані топоніміки, ономастики, письмові свідчення іноземних джерел). Порівняльно-історичний метод як основний метод історичного вивчення споріднених мов.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>3. Найважливіші писемні пам'ятки української мови.</i> <i>4. Найважливіші моменти з історії дослідження історичної граматики української мови.</i> <i>5. Походження української мови.</i> <i>5.1. Місце української мови серед інших слов'янських мов.</i> <i>5.2. Виникнення Київської Русі та її роль у розвитку мови східних слов'ян.</i> <i>5.3. Питання про виникнення письма і літературної мови у східних слов'ян.</i> <i>5.4. Утворення східнослов'янських народностей та їх мов.</i> <p><i>6. Періодизація історії української мови (традиційна періодизація – в основі О. Шахматова, періодизація Ю. Шевельова, періодизація В. Німчука)</i></p>
<p>Тема 2. Формування фонологічної системи протоукраїнської мови</p>	<ol style="list-style-type: none"> <i>1. Предмет історичної фонетики.</i> <i>2. Звуковий склад праіндоєвропейської мови.</i> <i>3. Найдавніші зміни у фонологічній системі праслов'янської мови.</i> <i>4. Палаталізація приголосних під впливом [j].</i> <i>5. Палаталізація [g], [k], [x] перед приголосними переднього ряду. Питання про час діяння першої, другої, третьої палаталізації.</i> <i>6. Зміна сполучень [gv], [kv], [xv].</i> <i>7. Зміни в системі голосних (зміни довгих і коротких голосних, зміни непередніх голосних у передні після м'яких приголосних).</i> <i>8. Закон відкритого складу та звукові процеси, пов'язані з його дією.</i> <i>9. Групи приголосних [dl], [tl].</i> <i>10. Зміни приголосних перед голосними переднього ряду.</i> <i>11. Перебудова фонологічної системи праслов'янської мови.</i>
<p>Тема 3. Фонетичні зміни в протоукраїнській мові</p>	<ol style="list-style-type: none"> <i>1. Фонетична система протоукраїнської мови раннього періоду.</i> <i>2. Зміна [je] в [o] на початку слова.</i> <i>3. Зміна голосних [e], [o].</i> <i>4. Розвиток повноголосся.</i> <i>5. Рефлекси [ort], [olt].</i> <i>6. Ранні рефлекси [ě].</i> <i>7. Звук [o] з початкового [a] в словах іномовного походження.</i> <i>8. Розвиток фарингального [h].</i>
<p>Тема 4. Звукові зміни в давньоруськоукраїнській мові</p>	<ol style="list-style-type: none"> <i>1. Фонетична система староукраїнської мови кін. X–поч. XI ст.</i> <i>2. Рефлекси зредукованих [ь], [ѣ].</i>

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Зредуковані [i], [ы]. 4. Зредуковані [і́], [ь] у сполученні з [р], [л]. 5. Зредуковані [і́], [ь] після [р], [л]. 6. Наслідки занепаду зредукованих у системі голосних. 7. Наслідки занепаду зредукованих у системі приголосних.
<p>Тема 5. Звукові зміни середньоукраїнської мови</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Перехід [e] в [o]. 2. Історія звуку h. 3. Історія етимологічних [i] та [u]. 4. Деналаталізація приголосних перед [e]. 5. Перехід [o], [e] в [i]. 6. Інші зміни в системі голосних (зміна [o] в [a], зміна [e] і [a], зближення голосних [o] і [y], втрата початкового голосного). 7. Протетичні приголосні. 8. Пізніші зміни в системі приголосних (приголосні перед [a] з [e], ствердіння шиплячих, збереження пом'якшеної вимови афrikати [ц], приголосний [р]).
<p>Тема 6. Морфологія. Іменник</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна характеристика морфологічної будови давньоруськоукраїнської мови. Питання диференціації іменних частин мови. 2. Іменник. <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Історія граматичної категорії істот/неістот. 2.2. Типи відмін та провідні фактори їх становлення. 2.3. Історія відмінкових закінчень іменників I відміни. 2.4. Історія відмінкових закінчень іменників II відміни. 2.5. Історія відмінкових закінчень іменників III відміни. 2.6. Історія відмінкових закінчень іменників IV відміни. 2.7. Історія відмінкових закінчень множинних іменників.
<p>Тема 7. Займенник</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Словотвір займенників. 2. Історія форм особового та зворотного займенників. 3. Історія форм предметно-особового займенника. 4. Історія форм неособових займенників.
<p>Тема 8. Прикметник</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Походження прикметника. 2. Словотвір прикметників. 3. Історія форм іменних прикметників.

	<p>4. Історія форм членних прикметників.</p> <p>5. Історія форм ступенів порівняння.</p>
Тема 9. Числівник	<p>1. Походження числівника.</p> <p>2. Словотвір кількісних, дробових, збірних і порядкових числівників.</p> <p>3. Історія форм числівника.</p>
Тема 10. Дієслово	<p>1. Історія граматичних категорій дієслова.</p> <p>2. Словотвір дієслів.</p> <p>3. Класи дієслів.</p> <p>4. Історія форм теперішнього часу.</p> <p>5. Історія форм минулого часу.</p> <p>6. Історія форм майбутнього часу.</p> <p>7. Історія форм умовного способу.</p> <p>8. Історія форм наказового способу.</p> <p>9. Невідмінювані дієслівні форми.</p> <p>10. Дієприкметник, дієприслівник.</p>
Тема 11. Прислівник	<p>1. Виникнення класу прислівників.</p> <p>2. Система прислівників давньоруськоукраїнської мови XI–XIII ст.</p> <p>3. Формування і розвиток прислівникової системи української мови.</p> <p>4. Словотвір прислівників.</p>
Тема 12. Службові слова. Вигуки	<p>1. Виникнення і формування прийменників, сполучників, часток.</p> <p>2. Словотвір службових частин мови.</p> <p>3. Виникнення вигуків і звуконаслідувальних слів.</p> <p>4. Словотвір вигуків.</p>
Тема 13. Синтаксис. Просте речення	<p>1. Загальна характеристика синтаксичної будови східнослов'янської, давньоруськоукраїнської і староукраїнської мов.</p> <p>2. Історія зв'язків між словами у словосполученнях і реченнях.</p> <p>3. Просте двоскладне речення.</p> <p>3.1. Типи речень за метою висловлення; речення стверджувальні, заперечні.</p> <p>3.2. Засоби вираження підмета.</p> <p>3.3. Іменні і дієслівні присудки, засоби їх вираження.</p> <p>3.4. Зв'язок підмета з присудком.</p> <p>3.5. Вираження заперечення в давньоруськоукраїнській мові.</p> <p>4. Історія односкладних речень.</p>

	5. <i>Просте ускладнене речення.</i>
Тема 14. Складне речення	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Походження складних речень.</i> 2. <i>Безсполучникові складні речення відкритої структури.</i> 3. <i>Безсполучникові складні речення закритої структури.</i> 4. <i>Сполучникові складні речення недостатньої диференціації.</i> 5. <i>Складносурядні речення відкритої структури.</i> 6. <i>Складносурядні речення закритої структури.</i> 7. <i>Складнопідрядні речення.</i> 8. <i>Загальні тенденції розвитку синтаксичної будови української мови.</i>

7.3 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ)

Тема практичного заняття	Зміст практичного заняття
Фонетична система праслов'янської мови	Обговорення теми. Виконання вправ і тестових завдань
Фонетична система староукраїнської мови	Обговорення теми. Виконання вправ і тестових завдань
Загальна характеристика морфологічної будови давньоруської мови. Іменник	Обговорення теми. Виконання вправ і тестових завдань
Займенник. Прикметник. Числівник	Обговорення теми. Виконання вправ і тестових завдань
Дієслово	Обговорення теми. Виконання вправ і тестових завдань
Прислівник. Службові слова. Вигуки	Обговорення теми. Виконання вправ і тестових завдань

7.4 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ)

Тема для самостійного опрацювання	Зміст теми
Вступ. Походження української мови	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Формування фонологічної системи протоукраїнської мови	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Фонетичні зміни в протоукраїнській мові	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Звукові зміни в давньоруській мові	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Звукові зміни середньоукраїнської мови	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Загальна характеристика морфологічної будови давньоруської мови. Іменник	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Займенник	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Прикметник	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Числівник	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Дієслово	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Прислівник	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Службові слова. Вигуки	Обговорення теми. Виконання тестових завдань

Історична морфологія і акцентологія	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Синтаксис. Просте речення	Обговорення теми. Виконання тестових завдань
Складне речення	Обговорення теми. Виконання тестових завдань

8. МЕТОДИ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Методи, які будуть використані для оцінювання результатів навчання:

- усний;
- письмовий (перша ті друга контрольні точки);
- тестовий контроль;
- практична перевірка під час практичних занять;
- контроль виконання завдань самостійної роботи (реферати, есе, презентації, творчі проекти тощо)
- підсумковий (семестровий) – екзамен.

Періодичний контроль складається з двох контрольних робіт (перша ті друга контрольні точки). Контрольна робота включає тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання. Перша контрольна робота включає питання з тем Блоку 1. Історична фонетика української мови, друга контрольна робота – Блок 2. Історична морфологія української мови. Блок 3. Історичний синтаксис української мови.

Екзаменаційний білет включає тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання з усіх тем, які входять до програми освітнього компоненту.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО ВИДІВ КОНТРОЛЮ

Контроль за видами діяльності здобувачів вищої освіти здійснюється шляхом поточного оцінювання знань (під час семінарських занять), контролю виконання завдань самостійної роботи (есе, презентації, творчі проекти), періодичного контролю періодична контрольна робота, екзамену. За результатами суми двох періодичних контрольних робіт, оцінки за поточний контроль та екзаменаційної оцінки виставляється підсумкова оцінка за національною, 100-бальною шкалами і ECTS.

Загальна система оцінювання курсу

За семестр з курсу дисципліни проводяться два періодичні контролі (ПКР), результати яких є складником результатів контрольних точок першої (КТ1) і другої (КТ2). Результати контрольної точки (КТ) є сумою поточного (ПК) і періодичного контролю (ПКР): $КТ = ПК + ПКР$. Максимальна кількість балів за контрольну точку (КТ) складає 50 балів. Максимальна кількість балів за періодичний контроль (ПКР) становить 60 % від максимальної кількості балів за контрольну точку (КТ), тобто 30 балів. А 40 % балів, тобто решта балів контрольної точки, є бали за поточний контроль, а саме 20 балів. Результати поточного контролю обчислюються як середньозважена оцінок ($X_{ср}$) за діяльність здобувача на практичних (семінарських) заняттях, що входять в число певної контрольної точки. Для трансферу середньозваженої оцінки ($X_{ср}$) в бали, що входять до 40 % балів контрольної точки (КТ), треба скористатися формулою: $ПК = (X_{ср}) * 20 / 5$. Таким чином, якщо за поточний контроль (ПК) видів діяльності здобувача на всіх заняттях $X_{ср} = 4.1$ бали, які були до періодичного контролю (ПКР), то їх перерахування на 20 балів здійснюється так: $ПК = 4.1 * 20 / 5 = 4.1 * 4 = 16.4 // 16$ (балів). За періодичний контроль (ПКР) отримано 30 балів. Тоді за контрольну точку (КТ) буде отримано $КТ = ПК + ПКР = 16 + 30 = 46$ (балів).

Здобувач вищої освіти має право на підвищення результату тільки одного періодичного контролю (ПКР) протягом двох тижнів після його складання у випадку отримання незадовільної оцінки.

Підсумковим контролем є екзамен, на його складання надається 100 балів за виконання тестів (або задач чи завдань іншого виду). Загальний рейтинг з дисципліни (ЗР) складається з суми балів (Е), отриманих на екзамені, і підсумкової оцінки (ПО) та ділиться навпіл. $ЗР = (ПО + Е) / 2$.

Здобувач, який навчається стабільно на «відмінні» оцінки і саме такі оцінки має за періодичні контролі, накопичує впродовж вивчення навчального курсу 90 і більше балів, має право не складати екзамен з даної дисципліни.

Здобувач зобов'язаний відпрацювати всі пропущені семінарські заняття протягом двох тижнів. Невідпрацьовані заняття (невиконання навчального плану) є підставою для недопущення здобувача до підсумкового контролю.

Критерії оцінювання поточного контролю на семінарських заняттях (усне, письмове опитування):

«5» – здобувач в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі розрахункові / тестові завдання. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

«4» – здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість розрахункових / тестових завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

«3» – здобувач в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових розрахунків, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину розрахункових / тестових завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.

«2» – здобувач не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових розрахунків, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі розрахункові / тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вміє зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки.

Критерії оцінювання періодичного контролю

Контрольна робота включає тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання. Максимальна кількість балів – 30.

П'ять тестових завдань по 2 бали – 10 балів.

Два розгорнуті питання по 10 балів.

Розгорнуті відповіді на 2 завдання оцінюються за 10-бальною шкалою.

10-9 балів: здобувач дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми. Спроможний мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу..

8-7 балів: здобувач правильно і майже в достатньому обсязі дав відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з предмета, показав розуміння теми, але ще не зовсім правильно може використати знання на практиці. Має незначні помилки у викладі матеріалу.

6-5 бали: здобувач недостатньо орієнтується в матеріалі, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал; не дає вичерпної відповіді на контенті питання.

4-3 бали: здобувач допускає суттєві помилки у викладі матеріалу, порушує логіку відповіді, відтворює матеріал на елементарному рівні.

1-2 балів: здобувач не зміг викласти зміст питання, погано орієнтується в матеріалі, допускаючи при цьому суттєві неточності.

0 балів: відповідь відсутня

Критерії оцінювання підсумкового (семестрового) контролю

Підсумковий контроль з дисципліни «Історична граматики української мови» відбувається у формі екзамену.

Екзаменаційний білет включає тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання. Максимальна кількість балів 100.

Тестові завдання 20 тестів по 2 бали.

Розгорнуті відповіді на два завдання оцінюються за 30-бальною шкалою.

25-30 балів: здобувач дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми. Спроможний мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно

інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

19-24 балів: здобувач правильно і майже в достатньому обсязі дав відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з предмета, показав розуміння теми. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації.

13-18 бали: здобувач недостатньо орієнтується в матеріалі, поверхово сприймає його зміст, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал. Не здатен виділяти суттєві ознаки вивченого.

7-12 бали: здобувач допускає суттєві помилки у викладі матеріалу, порушує логіку відповіді, відтворює матеріал на елементарному рівні. Допускає багато суттєвих помилок у викладенні матеріалу.

1-6 балів: здобувач не зміг викласти зміст питання, погано орієнтується в матеріалі. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого.

0 балів: відповідь відсутня.

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Крижанівська О. І. Історія української мови: Історична фонетика. Історична граматика: навч. посібник. К.: ВЦ «Академія», 2010. 248 с.
2. Мойсієнко В. М. Фонетична система українських поліських говорів у XVI–XVII ст. Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2006.
3. Сіроштан Т. В. Абстрактна лексика в українській мові XVIII ст. (на матеріалі приватних листів). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 30 (69) № 2, 2019.
4. Сіроштан Т. В. Історична граматика української мови: навч. посібник. МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 120 с.
5. Сіроштан Т. В. Методичні рекомендації до навчальної дисципліни «Історична граматика української мови» для студентів філологічного факультету. Мелітополь : МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2018. 40 с.
6. Сіроштан Т. В. Nomina abstracta на -к(а) в історії української мови. *Українська мова*. 2020. № 3. С. 45–60.
7. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. Харків: Акта, 2002.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. www.nbuv.gov.ua – офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського;
2. офіційний сайт філологічного факультету;
3. бібліотека Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького;

4. litopys.org.ua
5. izbornyk.org.ua